

Marginálie o civilizačním pokroku. Co čeká naši civilizaci?

Prof. PhDr. Stanislava Kučerová, CSc.

Úvod

Nejeden autor úvah o budoucnosti lidstva vzpomíná na zkázu lodi „Titanic“ (1912). Při spoustě pohrom, které dnes hrozí světu, současná elita pěstuje bezstarostný způsob života. Má hesla, jako: „Konkurenceschopnost, zisk, maximalizace zisku. Růst růstu. Konzum. Co nejvíce konzumu. Nešetřit, vyhazovat, rozhazovat!“ Jako vybraná společnost na „Titanicu“ si hoví v luxusu, dopřává si požitků a rozkoší. A ta společnost na „Titanicu“ i osudný večer tančila po skvělé večeři v přepychovém sále s kvalitním hudebním orchestrem, libovala si ve vybraných toaletách a bavila se společenskou konverzací. Nic netušila o tom, že loď právě narazila na ledovec, že to byl zničující náraz, a že to znamená brzký konec. Jak se zdá, vládnoucí elity světa dnes si počínají jako ti prominentní cestující na „Titanicu“. Užívají si a ani je nenapadne pomyslet na hrozící katastrofu. Ale je tady jeden rozdíl. Zatímco lid v podpalubí „Titanicu“ neměl tehdy o hrozícím nebezpečí ani tušení, lid našeho světa a jeho mluvčí o tom současném nebezpečí vědí. Zopakujme si, co se o tom vykládá a píše.

Po únoru 1948 se u nás zdálo velice nevědecké uvažovat o smyslu dějin. Historikům nešlo přece o nic jiného, než o objasnění příčinných souvislostí minulých událostí a dějů na základě platných zákonitostí dějinného pohybu. Události a děje byly vykládány jako důsledky ekonomického dění. Určující byl rozvoj výrobních sil a jejich vliv na výrobní vztahy, na strukturu společnosti, na politické zájmy společenských skupin. Sledoval se i odraz ekonomické skutečnosti ve sféře idejí. Socialistická ideologie se pokládala za vědu. Vycházelo se z učení historického materialismu a o tom, jak po sobě následují společenské řády. Od prvobytně pospolného přes otrokářský, feudální a kapitalistický směřuje vývoj údajně k revoluci a k socialismu. Budování socialismu bylo tudíž společenskohistorickou nutností, zákonem a úlohou. A tak vláda s neomezenou mocí, vedena svou představou o socialismu, určovala a plánovala výrobu, obchod, spotřebu, celý život společnosti a podrobovala jej svému centralizačnímu a unifikačnímu modelu i donucováním a násilím. Svou moc a vliv se snažila uplatňovat nejen na vřejnosti, ale i v detailech každodenního života jedinců. Svoboda byla z hodnotové orientace lidí vyřazena. Nehodila se. Žádala se jen disciplína a plnění stanovených úkolů.

Po listopadu 1989 se u nás situace změnila. Ekonomie jako základ života společnosti i jedince zůstává. Ale místo dřívějšího sociocentrismu a normocentrismu dostává určující postavení egocentrismus a neoliberalismus. Neoliberalismus se v západních zemích intenzivně začal prosazovat v 70. letech. U nás o 20 let později. Přinesl ideál svobody jedince, svobody podnikání, privatizaci všeho dříve společného národního vlastnictví. Místo plánování zavládla trhování. Neviditelná ruka trhu prý vyřeší vše. Skutečnost je ovšem jiná. Zatímco někteří jedinci prosazují a uskutečňují své zájmy a bohatnou, jiní chudnou. Už se nepředkládá lineární ekonomicky podložený historický příčinný vývoj, který je objektivně a zákonitě daný a pro organizaci beztrždní společnosti určující. Dějiny jsou chápány jako různosměrný pohyb mnoha subjektů, jako skládání rozmanitých, často i protikladných sil, uplatnění mnoha rozmanitých, i protikladných zájmů. Ty nalézají svůj výraz v různých programech, požadavcích a návrzích, v různých

skupinách. Údiv vyvolá, že se někdy dává prostor i deklarácím a požadavkům pochybného významu, které společnost jen zbytečně a malicherně štěpí a dělí a odvádějí pozornost od věcí podstatných. Dřívější zaměření na pravici (zaměstnavatele) a levici (zaměstnance) ztrácí, jak se zdá, zastávce. Všude rozhodují peníze, majetek, vliv a moc. K uplatnění moci patří i massmédiá, která v zájmu mocných přispívají k atomizaci společnosti, k dezorientaci občanů, k občanské pasivitě a falešnému uspokojení, k celkové mravní a kulturní nedospělosti, k faktické bezmoci.

Octlí jsme se v období tzv. globalizace. Informovaní lidé vidí, že vládne globální politika. Situace je komplikovaná a přináší neočekávané důsledky v životě jedinců, společenských skupin, národů. Různé subjekty v různých patrech společnosti mají různé intence a různě je formulují. Myslím, že pro řadu otázek, týkajících se různých obrátů společenského vývoje není zbytečné prolistovat alespoň letmo dosavadní historii. Tím spíše, že představitelé globalizace nedávno triumfálně oznámili, že s vítězstvím neoliberalismu dějiny skončily. A tak se ptáme: Člověk už nemá cíle pro další pokrok a vývoj? Už nemá, k čemu by hledal jiné cesty? Je odsouzen k fatalismu? Už se na světě nedá nic změnit, nic zlepšit?

Myslím, že s globalizací je zapotřebí znovu promyslet podstatné znaky člověka. Jen tak bude možno stanovit, co globalizace přináší dobrého, co zlého, co je zapotřebí z dosavadních dějin zachovat a s čím je zapotřebí bojovat.

Člověk a příroda

Od počátku své existence na Zemi člověk prožíval svůj život jako součást přírody. Jeho vztah k přírodě je nezrušitelný. Člověk je zakotven v přírodě, v přírodním prostředí. Příroda mu poskytuje přirozený způsob života a obživy. Sběrač, lovec, pastevec, zemědělec, řemeslník – všichni nalézali svou obživu jen díky tomu, co jim příroda poskytlá. Přitom shromažďovali zkušenosti o tom, co dělat, aby jejich součinnost s přírodou byla úspěšná. Svou elementární činností (technikou) z přírody vycházeli a zase se do ní vraceli. Neopouštěli ji. .

Příroda prvotních mýtů je světem lidské fantazie, oživování a perzoniifikování jevů podle lidských prožitků a ve shodě s nimi. Všude působí bytosti, jimž se člověk podobá, ale které ho předčí po všech stránkách. Jsou bozi Olympští, suchozemští i vodní, jsou nymfy, dryády a oreády. Podivuhodný svět obklopuje člověka, plný záhad, dobra i protivenství. A on si jej postupně stále více osvojuje.

Civilizační pokrok, jako obdělávání půdy, kácení lesa, zavlažování, chov dobytka, kutání a zpracovávání rud - působí v přírodním prostředí určité změny, ale rovnováha přírodních sil tím na tomto stupni není ohrožena. I mýtus překonávající formování světového názoru u starých Řeků začíná přírodní filozofií. Člověka zajímá to, co jej obklopuje, touží poznat, jakou to má příčinu, počátek, podstatu.

A jsou to přírodní živly: voda, vzduch, oheň, půda a „semena všech věcí“. Ohled na přírodu, antický naturalismus, se prosazuje i v poznávání věcí lidských. Pro lidské chování platí dva principy: žít ve shodě s přírodou (fysei) nebo žít ve shodě se zákonem (nomó, thesei).

V řecké obci se z filozofie časem oddělují některé vědy, orientované na teoretické poznání. Nejsou ještě nesené poznávacím zájmem praktické činnosti. Až na aritmetiku a geometrii v architektuře, technika spočívá většinou na otrocké práci a obejde se bez vědecké teorie. Ani antika, ale ani středověk nemá žádnou „vědotechniku“.

Středověk zná 7 rytiřských ctností pro vládcu a jeho družiny, pro ozbrojené držitele moci, a 7 svobodných umění pro učené kleriky v církevních řádech a školách. Zdědili je z antiky. Jsou to: logika, rétorika, dialektika, aritmetika, geometrie, astronomie a musika. Obživu obstarává pracující člověk tradičně přímou součinností s přírodou.

Změnu ohlašuje renesance. Zámorské plavby vedou k objevům nových světů

Přinášejí podněty pro nové poznání i jednání. Ukazuje se, že vědění o přírodě lze pěstovat nejen pro uspokojení ducha, ale i pro zvelebení lodí, plavby, mechanismu strojů, domácí výroby i polního hospodářství. Cení se poznání povahy různých užitečných látek. Objevuje se utilitární význam teorie – sloužit potřebám praxe. Poznatky mají směřovat k praktické, nejčastěji technické aplikaci. Příroda se jeví jako učitelka. Tento vývoj k zasvěcení vědy potřebám praxe pokračuje i v době osvícenství. Novodobé přírodní vědy se těší velké úctě. Cení se stále více v zájmu praktického využití. Přichází stadium manufaktur, pak zavádění strojů, zrychluje se intenzifikace výroby, objevují se nové energetické zdroje.

Novodobé přírodní vědy, astronomie (Koperník), fyzika, mechanika, optika, chemie, geografie ... mají obohatit praktický život. Povinnou školní docházku zavedla u nás Marie Terezie r.1774 mimo jiné pro „sílu poznání“ v zájmu „všeobecného blahobytu“.

Vztah k přírodě, kult přírody a přirozenosti ovlivnil romantismus. J.J. Rousseau (1712 – 1778) hlásal návrat k přírodě, odvrát od neuspokojivé kultury. Poznání má vést k zdokonalování lidského života. Rousseauovský romantismus ovlivnil na dlouho část odborné i laické veřejnosti. Městský člověk objevuje půvab výletů do přírody. K.H. Mácha (1810 – 1836) putuje pěšky po vlasti a kreslí si české hrady do skicáře. V 1. třetině 19. století vznikají spolky nejen na ochranu kulturních památek, ale i na ochranu přírodních památek (Národní parky, Chráněné oblasti). Jde o ochranu přírodních jednotlivin i celků (staré stromy, skály, vzácné rostliny, vzácní živočichové) před vandalským ničením, kterého se někteří lidé dopouštějí v přírodě, vědomě i nevědomě. Souběžně probíhá další zvýšení zájmu o vědecké poznání vlivem industrializace a urbanizace.

Roku 1806 je v Praze založeno Vysoké učení technické. Pokračuje celosvětová strojová výroba v průmyslu, ale i v zemědělství, enormní se stává těžba nerostného bohatství, energetika, moderní doprava a komunikace. Život se člověku stále více odcizuje. Přicházejí větší i menší krize, dvě ničivé světové války. Žádá se stále více páry, elektřiny, ropy, atomu. To všechno se bez vědeckého poznání neobejde a to tvoří základy současné evropské civilizace. Dává jí i specifickou podobu, podmiňuje určité cílové zaměření, hodnotovou orientaci, životní styl. Technické využití vědeckého poznání se šíří dnes už globálně a podílí se na vzniku nových, tentokrát globálních problémů. Konfliktů, které se stávají mezikontinentálními.

Od konce 60.let přibývá varovných hlasů, poukazuje se na nutnost omezit růst a nebezpečí, plynoucí z překročení mezí přiměřenosti. Mizí dosavadní všeobecná euforie z bezbřehého produktivismu. (Meze růstu, 1968, Trvale udržitelný život, 1992.)

S postupující industrializací postupuje i devastace přírody a ta vyžaduje ochranu životního prostředí širokého celospolečenského zaměření. Problémy ochrany životního prostředí vystupují jako důsledek současného stupně civilizačního vývoje velmi naléhavě.

Formulují se ekologické principy

Přihlíží se k ekosystémům, k ekologickým vztahům organismů (včetně lidského) k okolí a jeho vlivům. Zjišťuje se komplexní ohrožení existence živočišných i rostlinných druhů vlivem masové exploatace přírody s vedlejšími doprovodnými jevy, které ji znehodnocují. Současnou vědeckotechnickou civilizací je bezpochyby ohrožen nejen člověk, ale i život na planetě Země vůbec.

Možnému kataklysmatu se věnuje mnoho autorů.

„Hospodářský růst, který v mnohém učinil náš život příjemnějším, může jej učinit nesnesitelným“, napsal E.Eppler. Dodejme, že působením heterogonie účelů dospěl

člověk svou vědeckotechnickou civilizací nikoli do stavu zamýšleného většího bezpečí, blahobytu a humanity, ale naopak do stavu globální krize a mnohostranného ohrožení celé biosféry, včetně zdraví a života člověka. Globální krize je naléhavou výzvou k jinému způsobu života, k jiným hodnotovým orientacím.

Neboť pochybuje se o tom, zda je pro lidi dobré:

- stále širší ulice pro stále více automobilů
- stále větší podniky se stále větší spotřebou energie
- stále dražší balení pro stále spornější spotřební statky
- stále větší letiště pro stále rychlejší letadla
- stále více pesticidů pro stále větší úrody
- stále více lidí pro stále těsnější svět
- stále horší vzduch, odpornější hromady odpadků, nesnesitelnější hluk
- stále méně čisté vody, stále podrážděnější lidé, stále více jedovatých látek v organismech a stále více mrtvých na silnicích ...

„Budoucnost je v našich rukou“, napsal A.Peccei. „Po průmyslových a politických revolucích musí přijít revoluce LIDSKOSTI.“

Vyžaduje se změna civilizačního PARADIGMATU. Změna myšlení, hodnotové orientace, životního stylu, etosu společnosti. Naše civilizace je antropocentrická, člověkostředná, ale na určitém stupni vývoje přestala sloužit rozumnému hospodaření a všeobecnému blahobytu (uspokojování oprávněných životních potřeb člověka). Stala se zdrojem hromadění majetku a moci světové oligarchie. Jestliže ona redukuje smysl existence obyvatel planety na provozní záležitosti slepého hektického produktivismu, jestliže cílem se má stát nadspotřeba zbytečností, je třeba usilovat – i ekologickou výchovou – o novou životní hodnotovou orientaci a motivaci. Vědotechnika by měla napříště sloužit přírodě (člověk je její součástí), nikoli zisku a bezbřehému konzumu. A každý člověk by se měl stát dobrým hospodářem „na svém kousku planety.“

Člověk a společnost

Po převratu 1989 jsme prožili odvrát od absolutního kolektivismu k absolutnímu individualismu. Obojí je svou jednostranností nepravdivé a zavádějící, pro další vývoj nebezpečné. Jestliže v minulém režimu byl jedinec povinen obětovat své zájmy zájmům celku, nyní, autonomní, emancipované JÁ došlo svého zbožnění. EGO vyhlásilo právo na uspokojení všech svých osobních potřeb a přání. Společenské skupiny neuznává. Znamý novinář např. se vyslovil proti dříve respektované příslušnosti k národu a lidu. Řekl : „ Na Václavském náměstí 28. října 1918 stál můj děd jako příslušník národa. 28. února 1948 tu byl můj otec jako součást lidu. A 17. listopadu 1989 jsem tady já, já sám, já sám za sebe.“

Sociální ohledy byly vytlačeny právem na sebeuspokojení a tzv. „seberozvoj“. Jedinci vyznávají hedonismus, požitek je jím cílem, užít si, veškeré požadavky kladou ne na sebe, ale na ty druhé. Dřívější socialistický ideál byl ovšem vládou násilí diskreditován. Na jeho místo nastoupil antisocialismus, ale s ním marasmus, morální sešlost společnosti. Nedošlo k morálnímu pokroku. Prázdnou neúprosnou a pokřivenou morálkou bývalého režimu nebylo naplněno očistěnou morálkou. bez deformací. Zavládla amorálnita. Snad jako reakce na předchozí přísně vyžadovaný morální idealismus uvolnila se dosud nepoznaná materialistická potřeba odvrhnout všechny zábrany, objevila se žízeň po snadném nabytí peněz, horečka obohatit se za každou cenu a vášeň chtivosti a ochoty k jakékoli korupci.

Odvrhlo se i to, co bylo po staletí zavedené, uznávané, šířené a aspoň více nebo méně realizované. Nedbalo se ani o elementární etiku podnikání, o fair play. Jediným kritériem úspěšné činnosti se stal zisk. Zisk za každou cenu. I lichvářskou.

Člověk člověku vlkem. Boj všech proti všem. Maskovaný pokrytecky institucemi a bezzásadovou rétorikou veřejného života. Hesly o svobodě a lidských právech. I T. Hobbess by se tomu regrese a předstírání podivil.

Všeobecně se pocítilo morální vakuem. Někteří se je marně snažili naplnit nabádavým návratem k „DESATERU“

„Desatero Božích přikázání“ přijal prý Mojžíš pro svůj lid na hoře Sinai, za bouře, hromů a blesků. Jsou to přirozené pravidla, která odrážejí tehdejší stupeň společenského vývoje židovsko-hebrejského kmene. My máme „Desatero“ zprostředkované křesťanstvím. I to ovšem prošlo již dvoutisíciletým vývojem a odráží evropskou minulost. Morálka původního „Desatera“ byla skupinová a platila jen uvnitř starožidovského kmene. Např. „Nezabiješ“ neplatilo ve vztahu k jiným kmenům, s kterými byli Židé v ustavičných válečných střetech o „zaslíbenou zemi.“ Sám Hospodin je nabádal (tak to stojí v Bibli), „aby neživili ani muže ani ženy ani děti“. I morálka křesťanská byla skupinová. Ani středověcí křesťanští rytíři neváhali „ohněm a mečem“ dobývat orientální země a uchvacovat jejich bohatství - pro křesťanské panovníky. Zbraněmi „osvobozovali“ Boží hrob, násilím šířili slovo Kristovo a ve velkém bezcitně hubili pohany. Láska k bližnímu se na pohany nevztahovala.

Nevztahovala se na pohany, divochy a barbary, ani v době od 15. století, kdy se s nimi Evropané začali stýkat. Rokem 1492 začíná NOVÝ věk, období objevů nových kontinentů, počínaje Amerikou. Slavní mořeplavci byli sice dobří křesťané, ale křesťanská morálka se na chování k domorodcům objevených zemí nijak nevztahovala. Shrabovali jejich bohatství, ničili jejich říše, vraždili je nemilosrdně bez sebemenších výčitek svědomí. Pohané přece nejsou bližní. „Ach, Kryštofe, žes raději nezůstal doma“, vzdychá studentka ve své slohové práci a vzdychá tak jménem domorodců ve vzpomínce na Kryštofa Columba (1451 – 1506). Ale mohla by ten povzdech adresovat i všem mořeplavcům ostatním. Byli to Vasco da Gama (1469 – 1524), Fernando Magalaens (1480 – 1521), Francis Drake (1540 – 1596) „Piráť jejího veličenstva.“ A Amerigo Vespucci (1454 – 1512). Slavní muži, kteří kladli základy bohatství pro evropské koloniální říše. Vydávali se na dobrodružné objevné cesty ve jménu křesťanství, křesťanského krále, křesťanského království. Za Španělsko, za Portugalsko, za Anglii. Ctíli Bibli i Desatero, věděli, že se nesmí zabíjet a krást, ale to platilo jen mezi křesťany. A domorodci byli přece pohani! A tak, pověření vyššími zájmy, vraždili a loupili, uchvacovali bohatství zámořských zemí a byli za to povyšováni do šlechtického stavu. Tu admirál, tu hrabě, sir, baronet, rytíř. „Královský pirát“ přepadl cizí mírumilovné lodi, olupoval je a potápěl. Napadal pobřežní města Chile, Peru, Mexika, Cadiz.

Pozoruhodná doba objevů zemí a cest, ale i drancování zlata, drahokamů, slonoviny, koření a podrobování cizích území, poroba i vyhlazování etnik. A také lov na otroky, prodávání lidských bytostí jako věcí. Násilná kolonizace pokračovala ve všech kontinentech. Ještě v 19. stol. pocítili bílí Američané „nezvratnou nutnost a nezvratný úděl“ expandovat od východního pobřeží na západ a vytvořit jednotnou říši přes celý kontinent, Spojené státy Severoamerické. Na úkor domorodých Indiánů. Také pohanů.

Prožili jsme převratná 90. léta minulého století. Jejich výmluvným odrazem byl spis amerického politologa Fr. Fukuyamy, který zachytil triumfalismus Západu po pádu „železné opony“. Všeobecně s nadšením byla vítězi přijímána jeho teze o „konci

historie". Dějiny jako souboj alternativních ideologických koncepcí společnosti podle něho skončily definitivním vítězstvím liberální demokracie. Nic již nebude bránit jejímu šíření po celé planetě. Th. Friedman pěl ódy na postupující proces ekonomické spotřební globalizace na základě investic bohatého Západu a díky jemu. Úzká vrstva přebohatých finančníků a expertů nejnovějších technologií byla nadměru spokojená. Netrvalo však dlouho, objevil se nový spis, který, jak bylo současníky řečeno, působil jako studená sprcha. S. Huntington uvedl do hry fakta univerzálního obsahu a rozsahu. Prezentoval výsledky studií o historii i současnosti lidstva. Předložil nejobecnější a charakteristické znaky lidských funkčních dlouhodobých systémů – civilizací. „Střet civilizací“ se jmenuje jeho dílo. Bylo to 4 roky po pádu „železné“ opony, 2 roky po pádu SSSR, 2 roky po pádu Hussainova režimu, po demontáži v Jižní Africe, svržení režimu na Haiti, po válečném řešení etnického konfliktu v Jugoslávii. A došlo k rozšíření NATO, vlivu Světové banky a Mezinárodního měnového fondu. Huntington ukazuje, že civilizace mají svůj vznik, vývoj i zánik. Zanikly civilizace mezopotámská, egyptská, krétská, antická, byzantská, mayská, inkská.

Dnes existují civilizace západní (euroatlantická), pravoslavně slovanská (ortodoxní), latinskoamerická, islámská, čínská, japonská, hinduistická, africká. Všechny světové civilizace v průběhu svého vývoje opakovaně čelily hrozbám, jimž některé nakonec podlehly. Některé však byly schopny proces úpadku oddálit, někdy i zvrátit. Vzkřísit svou vitalitu a upevnit svou identitu. Huntington podává rozbor dlouhodobých kulturních, ekonomických a demografických trendů v jednotlivých částech světa a scénáře možných konfliktů. Ukazuje, jak důležitá je identita příslušníků civilizace, kotvící v tisícileté historii na rozdíl od povrchních, importovaných politických, kulturních a spotřebních vzorců. Huntington nebagatelizuje pozůstatky kolonialismu. Je si také vědom 1500 let starého konfliktu judeokřesťanství a islámu. Domnívá se však, že civilizace mohou žít vedle sebe, nebudou-li si navzájem násilím vnucovat své hodnoty a svůj způsob života. Huntington je patriot. Ví dobře, že Amerika je tavící kotlík (tyglík), který z přistěhovalců z různých zemí, civilizací a kultur činí rajskou (tomatovou) polévku, případně „salát“. Přesto by si přál vrátit Ameriku k anglosaské protestantské kultuře prvních přistěhovalců, k tradicím a hodnotám, které jí dávaly svobodu, jednotu, prosperitu a – podle něho – i morální převahu, prosazující ve světě dobro. Již 350 let.

Přítom ovšem zjišťuje, že role současné Ameriky je střídavě kosmopolitní, imperiální, nacionalistická. Na tom, která role zvítězí, záleží budoucnost Ameriky i světa. Huntingtonovo dílo kalí růžový obraz budoucnosti vyznavačů globální multikulturní civilizace. Místo střetu ideologií je tu střet civilizací. A tím se potvrzuje znovu otevřená nutnost hledat smysl lidských dějin, smysl historie člověka.

Rozhodování amerických elit ovšem nenasvědčuje naději na příznivou budoucnost.

Významný americký politolog, Paul Craig Roberts, republikán s řádem Čestné legie, píše, že „se stydí za Spojené státy, impérium lži, které ovládá svět.“ Ukazuje podvody a orwellovštinu západních státníků, kteří se nehanbí šířit tzv. demokracii a ozbrojené pluky invazí, kazetových pum a ochuzeného uranu posílají do Afghánistánu, Iráku, Libye, Sýrie i jinam. Kdekteřá oblast, obor společenské činnosti se privatizuje, přetváří na ziskové orientovaný podnik. Jsou to neuvěřitelné loupeže. Finanční světová centra jsou ve skutečnosti legalizovanými, vládou podporovanými Mafiánskými gangy, které vytrvale loupí. Jejich zisky pocházejí z loupeží. Pro zisk se privatizují pošty, školy, nemocnice i věznice. Pro zisk se prodávají řecké a italské ostrovy i s památkami národního kulturního dědictví. Pro zisk v bezedném zájmu soukromých podnikatelů. Celý svět se ocitá v područí neurvalé vlády peněz. Výstižná charakteristika z analýzy P. C. Robertse: „Západní civilizace, v tom, co v ní z civilizace zbylo, je konfrontována s totálním kolapsem ekonomické a vládní morálky. Loupež a kořistnictví se staly pravidlem a

mediální presstitutky dělají co mohou, aby tento fakt zakryly.“ Nepřipadá vám, že je něco podobného na šíření křesťanství v minulosti a na šíření demokracie v době přítomné?

Závěr

Historie učí, že i lidská společenství mají svůj vznik, vývoj a zánik. Procházejí procesy evoluce a involuce, progresu a regresu. Nemůžeme si zastírat, že na náš život od konce minulého století dopadly temné stíny. Pociťili jsme, jak se uplatňují důsledky zákona nechtěných důsledků, zákona heterogonie účelů. Současný člověk svou vrcholnou vědotechnikou nedospěl do zamýšleného stavu většího bezpečí, blahobytu a humanity, ale naopak do stavu globální krize a mnohonásobného ohrožení celé biosféry, včetně života a zdraví člověka. Je teď na něm, aby jako součást a ochránce přírody, jako součást, tvůrce a ochránce kultury účinně reagoval na krizi euroatlantické civilizace, ke které patříme.

Denně jsme svědky zpráv o tom, jak se množí dezintegrativní procesy. Jsou to zprávy varovné a výstražné. Naše civilizace nemusí přežít. Problémy ekologické, ekonomické a etické jsou na světě stále propletenější. Stejnou hrozbou jako devastace přírody je ztráta jistého nepsaného konsensu o pravidlech ohleduplného vzájemného soužití mezi lidmi. Jestliže většina obyvatel určitého území přestane morální konsensus sdílet, je marná všechna snaha vyhlášovat etické kodexy, charty, deklarace, zákony a novely zákonů. Nestanou-li se žádoucí principy chování pro většinu lidí hodnotou, normou, ideálem, osobním vyznáním a svědomím, jsou všechna ustanovení „shora“ zcela neúčinná. A přece je zapotřebí čelit šířícímu se bezpráví, v kterém vládnou ti, kteří mají nepředstavitelné globální bohatství, moc a vliv a korumpují ve vlastním zájmu vlády, způsoby

řízení a politické praktiky stejně jako působení masmédií, zvláště televize a tisku i kulturních a uměleckých institucí. Všechno je koupitelné. Všechno je za peníze. Humanisté si představovali sjednocený svět jako kulturní domov pro všechny. Dnes působí zespolečnění světového teritoria pocity úzkosti a strachu. Je to jen ekonomicko-spotřebitelský prostor, zbavený kulturního dědictví lidstva a ohromuje jen šířícím se kvantem nerozumu, nevědomosti, hrubosti, sprostoty a krutosti.

Jak se bránit krizi civilizace a úpadkovým jevům, které vyvolává?

Především - nedat si vzít svou lidskou identitu. Lidství může bránit jen člověk, který neztratil odpovědnost za stav světa, který neztratil lásku a úctu ke kulturnímu dědictví po předcích. Slovo identita vyjadřuje jednak totožnost, shodnost, jednotu, harmonii, nezaměnitelnost a stálost osobnosti (člověk je identický sám se sebou), jednak přijetí motivů, aspirací, hodnot a ideálů od jiných a ztotožnění se s nimi. Člověk se identifikuje s hodnotami skupin, ke kterým patří, od rodiny- která je bránou jeho vstupu do života, až po národ, „skupinu poutníků dějinami“. Identita se vytváří jednak z faktů, uchovávaných v paměti, jednak z projektování budoucnosti. Stabilita identity je určena tím, co setrvává v paměti.

Každý národní program předpokládá identitu národa, vědění o vlastní orientaci, o specifické cestě mezi dějinnými cestami jiných národů, vůli ke kontinuitě generací, reflexi národního vědomí v čase, spojení tradice s inovací.

My jsme r.2004 vstoupili do Evropské unie. A stali jsme se údajně evropskými občany. Získali jsme novou, nadnárodní identitu. Vymycování vlastenectví z českých hlav se stalo každodenní náplní veřejného prostoru. Lásky k vlasti byla prohlášena za zloprověsný nacionalismus. Národní cítění mělo být vystřídáno evropským. Sama hlava státu odsoudila lásku k národu jako inferiorní touhu příslušet k stádu či smečce, vlast označila za dvorek, noru, nevětraný pelech, semenišť šovinismu, provincialismu,

skupinového egoismu, xenofobie a rasismu a – speciálně v našich podmínkách – projev krátkozrakého sebeničivého „čecháčkovství“. A národ sám? Prý je to příčina neštěstí, nepřátelství, nesnášenlivosti a násilí. Tak tedy máme být podle vlivné skupiny vládců Evropany - bez národní příslušnosti.

Ale vize budoucnosti u evropských elit šly dále. S neobyčejnou vstřícností se otevřely hranice ke vstupu migrantům z Asie a Afriky do Evropy. Byli přicházejí v mnohaciferných počtech a státy, které je nevítají, byly konfrontovány s povinností přijímat utečence – podle předem stanovených kvót. Důvody se uváděly morální, pomoc lidem, kteří jsou ohroženi válkou a bídou s nouzí. Poukazovalo se i na nedostatek pracovních sil v Evropě. Ale přes zavedené „korektní“ mlžení oficiálního zpravodajství jsme se dověděli, oč ve skutečnosti jde. O neuvěřitelný program mísit obyvatelstvo kontinentů a vytvořit tak novou rasu, nahnědlé barvy pleti, zcela homogenní, beznárodnostní. Vznikne prý zcela nový evropský občan. Bez tradic, bez historie, bez národní filozofie a kultury, bez vize a perspektiv. Dokonale ovladatelný předmět manipulace pro uspokojování potřeb vládnoucí elity. Poznali jsme, že v současné Evropské unii je míra rovnoprávnosti a suverenity jejích členů problematická. Že v soustavě evropských států se prosazují velmocenské ambice velkých států a nerespektují se zájmy těch malých. Ale nejstrašnější že je cíl masové imigrace. Je to Kalergiho plán rasy míšenců a likvidace evropských národů. Není tu válka, a přece nám jde o holé bytí a nebytí.

Víme, že lidské dějiny neprobíhají bez vlivu lidských účelů a plánů, programů a hnutí. Pochopili jsme, že máme jinou představu o smyslu naší cesty dějinami, než nám chtějí vnutit prominentní vůdci europeizace a globalizace. Chceme zůstat sami sebou. Chceme zůstat věrni své identitě a s ní reflektovat spolubytí s jinými národy. Nechceme být obětí „multikulturního“ programu, který proměňuje zúčastněné národy „v beztvárovou beznárodní kaši.

Nechceme multikulturalitu s tavícím kotlem. Chceme interkulturalitu. Spolubytí různých kultur, jejich vzájemný respekt, komunikaci, dialog, spojení lidí přes hranice prostoru i času, s respektem k jejich etnické nebo národní rozdílnosti. Na základě společně sdílené a spojující humanity.

Není pravda, že národní identita překáží hlásit se k nadnárodním celkům. Naopak. Uvedu malý příklad. V osmdesátých letech 19. stol. se projevila v procitnuvším českém národním životě mocná snaha po rozšíření kulturního obzoru. Naši předkové chtěli tehdy poznat a dohonit kulturně vyspělejší západní Evropu. Od r. 1882 působila v Praze česká universita. Universitní učenci seznamovali posluchače a veřejnost s pokroky věd v cizině a přímo na něj navazovali. O rok později bylo otevřeno v Praze Národní divadlo, které zase usilovalo rozšířit obzory ve sféře umění. I v literatuře se projevil hlad po evropské vědě a umění. Tehdejší básníci otevřeli svými překlady brány do velkého bohatství evropské a světové tvorby a vedle svých vlastních děl předkládali čtenářům i překlady z cizích literatur. A nejednou zpracovávali umělecky látky a náměty nejen české, ale i cizí. Cítili se Čechy. Ale to jim nebránilo cítit se zároveň občany celého světa, být světoobčany. Český kosmopolitismus se nezřikal národa. Národ a svět mu patřily k sobě.

V zájmu euroatlantické civilizace je chránit, nikoli ničit národní identitu. Ta je základem veškerého evropského kulturního dědictví. A bez uvědomělé vůle a statečnosti nelze národní identitu udržet. Prožíváme krizi národní identity. Bez uvědomělé vůle a statečnosti nelze identitu chránit. Jak se zdá, po převratu 1989 se u nás přijaly a rozšířily bez odporu a bezmyšlenkovitě postoje, které protirečí našemu dosavadnímu kulturnímu vývoji a naší národní filozofii. Neschopnost cítit souvztažnost svobody a odpovědnosti, svébytnosti a vzájemnosti, odpor k identifikaci jedince s hodnotami skupiny, k níž patří, to jsou jen další alarmující příznaky krize současného vědomí.

Tuto krizi je možno osvětovým působením překonat.

Už T.G.Masaryk ještě před válkou uveřejnil několik úvah o demokracii. Upozornil na její obtíže, na potřebu vědy a mravnosti v politice, na potřebu zapojit každého do smysluplné práce a do efektivní dělby práce. Masaryk právem razil heslo: „Tolik svobody, kolik je možno a tolik řádu, kolik je nutno“. Je to zásada, která řeší i konflikt jednostranně pojatého kolektivismu a individualismu našich nedávných dějin. A je to i příspěvek k boji za naši nadnárodní civilizaci v současnosti. Je cesta k záchraně naší civilizace? Ano. Tou cestou je nefalšovaná demokracie jako opravdová vláda lidu. A demokracie humanitní, ne liberální., která dává svobodu i špatnosti.

Situace je zralá na revoluci lidskosti, na revoluci „hlav a srdcí“ jak si přál T.G.Masaryk.